

Jeremiah P.M.N.S. Malatši

Phalaborwa,

Makhušane School,

P.O. Mica Siding.

Tša kgale tša Ba-Phalaborwa Le mekgwa ya Bona.

Phalaborwa History.

Setšhaba sa ba-Phalaborwa ke setšhaba sa Basotho ba Bopedi. Ke tšhaba se se tšwago Leboa, gomme sa boye ka thoŋo ya Borwa. E be ele setšhaba se se tsomago madulo ge se tšwa Lebowa. Gomme sa fihla Borwa sa dula lebaka le letelele. Bjalo ka morago sa thōma go belaēla ka naga yeo ya Borwa gore ke naga ye e sa lokago. Bjalo sa thōma go tlogēla naga yeo go tsoma madulo a maswa. Kgoši ya sōna mehleng yeo e be e le Malatši wa pele.

Maina a magoši a setšhaba seo ke a:-

1. Malatši
2. Ramokgonwane.
3. Sefiribjokwana
4. Lesikapitsi.
5. Sealemabu.
6. Tshēhla.
7. Malatši II
8. Mothatewaleopeng.
9. Sekgotosemmoto.
10. Kgašane.
11. Mošolwane.
12. Meele.
14. Lepato.
15. Makhušane.

Ke ōna magoši a a bušitšego setšhaba sa Phalaborwa, mo nageng ya Phalaborwa mo setšhaba sa ba Phalaborwa se sa hwetšwago gōna le mehleng ya lehono. Gomme Malatši wa pele o ile a tloga kua Borwa le setšhaba sa gagwē go tsoma madulo a maswa. Gomme o ile a fihla felo mo e leng dithabeng tša Mapopolo tšeo di leng thokong ya Borwa le naga ya Phalaborwa. Mme ge setšhaba se le fao sa thōma go bōna naga ya Phalaborwa e le naga ye molala fēla. Bjalo setšhaba sa kganyoga lefase leo la molala. Bjalo kgoši Malatši a thōma go belaēla ka molala woo. Ke gōna a bolēla le banna gore ba tla reng ka molala o wo wa bodiba. Gomme banna ba botša kgoši gore go ka kgēthwa banna le masogana gore ba ye go bōna bodiba bjoo bo se nago le dithaba tša go tlala.

Gomme banna le masogana ba ya ka mo kgoši e ba laetseng ka ka gônago bôna naga yeo. Gomme ge banna bao ba fihlile nageng yeo ba hwetša e le naga ye e nago le dihlare tše ntšhi tše kgolo kudu kudu, le diphôôfôlô tše ntši. Bjalo ba romiwa bao ba hwetša goba diphôôfôlô tše dingwê di na le lehomó e leng ditlou, le diphokhu, le dithotlwa, le ditšhukudu, le dinare, Gape ba hwetša gore go na le dibatana tša mehutahuta tšeo tše

3 dingwê di tla hola goba go thuša batho godira diaparô ka matlala a tšona. Gomme mo go tšôna ba kganyoga nkwe go ba kobo ya kgoši. Le tau ba bôna gore letlalô la yôna le tla dira lethebo la kgoši. Gomme banna bao ba boêla gae moo ba tlogetšeng gôna kgoši le setšhaba e leng dithabeng tša Mapopolo. Ge bôna ba fihlile gae kgoši ya botšiša goba naga e bjang.

Bjalo banna ba fetola gore naga yeo ba tšwang go e bôna e phala naga ya Borwa, e na le dilô tšohle e leng diphôôfôlô tša mehutahuta le dihlare tše botse tše kgolo tša go lewa le bjang ke bjo bo ntši le meetse a noka tše kgolo. Ke gôna kgoši ya laêla gore setšhaba se lokiše dilô tšohle go ya lefaseng leo le leswa la go nôna. Ge Malatši a fihlile moo nageng a dula felo mo go bitšwago Mahubidung-a-Gata-tša-go-loma, gomme felo fao go na le thabana ye e bitšwago Selaolwe. Bjalo kgoši ya rêra le banna gore ba reê naga leina. Ke gôna banna ba Malatši ba re leina la naga ke Phalaborwa ke gore e phala naga ya Borwa. Gomme ge banna ba ga Malatši ba sepela le naga yoo ye ntshwa go bea mellwane le gôna kamo e emego ka gôna ba hwetša gore go ne setšhabanyana se sengwê.

4 Bjalo ba thôma go tsebiša kgoši Malatši gore gô ne mofafô wo mongwê. Gomme kgoši ya laêla banna go botšiša gore ke tšhaba sa ga kae. Bjalo setšhaba seo sa fetola banna ba ga Malatši gore ke sa ga Šokane. Setšhaba seo se be se dula thabeng ya Lolwe (Lulukoppie). Gomme banna ba Malatši ba boledišana le banna ba Šokane gore bôna ba reng ka naga ya Phalaborwa.

Bjalo bōna ba bolêla gore naga ke ya bōna. Banna ba Malatši ba botšiša gore naga e le ya bōna ba ka dirang gore banna ba tšhaba sa Šokane se buše ba-Phalaborwa. Bjalo ba ga Šokane ba bolêla gore bōna ke batho ba maatla le mehlôlô se ba ka se dirang ba Phalaborwa ba ka se se kgone. Banna ba ga Šokane ba bolêla gore ba ka dira selo se se ka dikološago thaba ya Lolwe ga tee. Gomme ba Phalaborwa ba kgopêla Šokane gore a dirê mohlôlô woo ba o bônê gore ba ye go botša kgoši Malatši Mahubidung. Šokane a laela banna gore ba dikološe thaba ka khohlo. Mme ba na ba dira bjalo eupja ya hlaêlêla go nhlakantšha thaba. Gomme banna ba kgoši Malatši bōna ba bolêla gore Šokane a bônê gore bōna ke batho ba maatla. Bōna ba thōma go ooba diphate tše pedi ye tshese le ye koto. Bjalo phate tše pedi ba thoma go digohlantšha kamorago tša tupa moši. Ka morago mollo wa bonala gomme wa tuka, Ke gona ba thoma go tšhuma thaba ya Lolwe mme thaba ya thoma go swa kamoka.

Šokane le batho ba gagwe ba tlabega ge ba bona mollo ge o fetša bjang mo thabeng. Gape ba tlabega ge mollo woo o tšwa diphateng tše pedi tše banna ba ga Malatši baileng ba di gohlantšha.

Ke gona Šokane a botša banna ba ga Malatši gore šalang le naga ya lena nna ke tla tsoma yaka naga. Ke ka moo setšhaba sa ga Šokane se sa bitšwago ka gore ke ba ga Šalang wa Šokane. Bjalo Malatši a šala le naga ya Phalaborwa ae nnoši. Ke gona ntwā ya mathomo ya Malatši a lwa le Šokane ka mollo.

Ke gona banna ba boela gae Mahubidung go anagela kgoši ditaba tša Šokane le kamo ba mo fentšego ka gona goba o bile o laetše gore o a tloga. Gomme bona ba ga Šokane ba be ba sa tsebe mollo. Ba be ba e ja dijo di sa apewa.

Tša Bophelo Bja Malatši Le Setšhaba

Sa gagwe mo Phalaborwa.

Ge banna ba ga Malatši ba sepetše le lefase la Phalaborwa ba hwetša gore ~~nga~~ naga ya bona ke ye botse gom me le mahu a yona a nonne kudu batho ba ka e šomiša ka go e lema. Bjalo batho ba be ba hloka tša go šoma ka tšona. Mme ba Phalaborwa ba thoma go tšoma mo ba ka hwetšago tša go šoma e leng dilepe tša go rema mere. Le malepe matšepe goba megoma ya go lema ka yona. Gape le dilo tše dingwe bjalo ka marumo le mesebe le dithipa tša go šoma mešomo ye mengwe. Le dipitša tše diswa tše kgolo. Gomme marumo ona e be e le a golwa le dibatana bjalo ka ditau le tše dingwe. Gomme mošomo woo wa go rula ditšhipi e be e le mošomo wo mogolo wo o tsomago hlaologanyo ye botse ya motho e leng go rupa ditšhipi ka mehutahuta ya tšona.

Ke moo go ileng gwa tsoga monna yo mong wa ga Pelusa gomme ena a thoma mošomo wa go epa mekoti a tsoma tšhipi mo nageng ya Phalaborwa. Bjalo ka morago a latelwa ke monna wo a bitšwago Nkwane Malatši. Gomme bona banna bao ba thoma mošomo wo mogolo wa go rula ditšhipi tše mehutahuta. Bona ba a thola batho ba go šoma mošomo woo.

7 Ke gona gwa thongwa mošomo wago rula ditšhipi tša mehutahuta dilepe le matšepe le marumo le mefaka.

Ke moo ena Pelusa a ilego a hwetša sereto se:-

Ke malatswa tšhipi laga Pelusa

Bjalo le ena Nkwane a hwetša sa gagwe se se reng.

Ke Nkwane a phaša-marumo a magarola motho.

8 Ga ele batho bao ba go šoma e be a putšwa ka letšepe le tee go dikela ga letšatši gore a tle a hwetše tša go phela ka tšona.

Gomme ntlo yeo go šomiwago ka gare ga yona e be e bitšwa lekuba. Mo ditšhipi di rulwelwago gona kenatlo. Se tšhipi e swarwago ka sona ke ge e fiša ke letlao. Ke gona setšhaba sa ga Malatši sa thoma mošomo wa go lema lefase la Phalaborwa. Gomme bontši ba setšhaba bo be bo šaba goba go reka malepe le tše dingwe ka bana ba bona ba basetsana e leng go nyalwa ka ona, ke ba ba nago le ona.

Mekgwa ya setšhaba sa ba Phalaborwa go tloga Malatši wa pele I le magoši a a molatetšego.

Ka morago ge Malatši a lwele le Šokane o ile a latelwa ke magoši a 8 a a ilego a phela bophelo bja go swana le ena Malatši. Maina a magoši ao šia:- 1. Ramokgonwane 2. Sefiribjokwane 3. Lesikapitsi 4. Sealemabu. 5. Pšhehla 6. Malatši II 7. Mothatewaleopeng 8. Sekgotosemmoto. 9. Mošolwane.

9 Gomme magoši ao a phetše bophelo bja go swana le mekgwa ya go swana.

Mehleng ya magoši ao go be go sena dikgomo mo setšhabeng sa ba Phalaborwa. Ge motho a nyala mosadi o be a nyala ka matšepe goba naka la tlou goba tšhipi ye e bitšwago lerale. Gape le melato e be e lefiwa ka tšona tšeo. Le mo magošing gobe go lobigwa ka tšona tšeo. le mekgopa ya dibatana tše dingwe bjalo ka tau le nkwe le meno a tlou le manaka a tšhukudu le manaka a phokhu le a nare le thotlwa ke tšona tšeo di bego di išwa mošate ge motho a dibolaile. Ge motho a bolaile tlou o iša leino la ka godimo la ka fphase le bitšwa mabu ka fao ke la mong wa yona. Ga ele letlalo ke kobo ya mošate kamoka. Ge go bolailwe tau goba nkwe mokgopa ke wa mošate le makhura a yona godirwa melemo ya go neša pula. Le yona tšhukudu e be e tsomega mokgopa le makhura .

Diphôôfôlô tšeo kgolo kamoka di bitšwa kgadinama ke gore
 diphôôfôlô tša . . dikgoši. Ga ele nkwe yona ke kobo ya kgoši
 go apa mosegare motho yo a bolayago tšona o tla fiwa mopotso
 ke kgoši. Mohlomong a ka fiwa mosadi ge a bolaile tlou.
 Ge pula e sane batho ba iša manaka a ditlou mošate go loba
 10 pula gore kgoši e nese pula. Goba ba iša bana ba bona go g
 fa kgoši gore e be basadi ba kgoši. Motho ge a nyala mosadi
 o be a nyala ka masome a mahlano a malepe matšepe, goba
 lenaka leino le tee la tlou. Mo gongwe a ntšhe masome a
 mararo a lerale ke moka o feditše motheko monyalo.

Motho o be a nyala mosadiid ka tšhipi tšeo pedi lerale
 le matšepe ge a se natšo a ka nyala ka naka la tlou. Lerale
 e be e le tšhipi ya go dira dipatla tše botse kudu kudu. Ga
 e le khuhlo yona e be e aparwa ke basadi fela, ele yona pheta
 ya gona. Ga e le marumo ona a be a thuša banna go lwa le
 dibatana tše bogale. Mo marumong le dilepe le lerale gobe
 gona le marumo a mohuta o šele e le marumo a dikgoši le dilepe
 tša mohuta o šele tša magoši le marale a šele a dikgoši.
 Tšona tšeo motho o be a sa dumelelwa go hwetšwa a di swere
 ge e se mokgomana fela. Gomme marumo ao le dilepe tšeo
 le marale ao a bitšwa dithokgola ke gore diaila ga di swarwe
 ke motho fela. Mehlang yeo motho ge a na le molato o be a
 lefa ka tšona dilo tšeo. Ge o bolaile mothe gobe go ntšhwa
 11 lenaka la tšou goba masome a mahlano a malepe ge o se natšo
 o ntšha mosetsana. Gomme ge o hloka g fao gona o be o bolawa.

Geele molato wa go go batša motho o be o ntšha matšepe
 a mahlano fela. Mo diaparong batho ba be ba aparwa matlalo
 a diphôôfôlô. Gomme gobe gole diphôôfôlô tše dingwe tše motho
 a bego a sa dumelelwa go aparwa matlalo a tšona. Tšona tšeo
 di be di aparwa ke magoši fela. Tše di bego di aparwa ke
 magoši ke tau le nkwe e leng dibatana tše bogale le maatla.
 Kobo ya matlalo e be e rokwa ka ditšhika tša diphôôfôlô.

Gare e be e dirwa ka more wo o bitšwago lekodu. Mme yona mošomo wa yona ke go follela kgohlo fela le dipheta tša magoši le ba gatša magoši. Mo diaparong tša banna gobe go aparwa setsiba fela. Bjalo gobe gole phôôfôlô ye ngwe ye motho o beng a sa dumelelwe go dira tsiba ya yonaka ntle le kgoši goba mokgomana. Phôôfôlô yeo ke kome, yona e dula dithabeng mme ke mohuta wa phuthi. Gomme yona e phela ka ntle le meetse ga e nwe meetse bjalo ka phôôfôlô tše dingwe. Le mo mengatseng motho fela o be a sa dumelelwe goapara mongatse wa mokgopa wa phukubje e be e le ya magoši fela.

- 12 Ge lebaka la go lema le fihla batho ba be ba tsibišwa ke kgoši. Kgoši o be a roma masogana go tsoma kome. Ge kome e bolailwe bjalo e tla šogiwa gore kgoši e dire sethsiba bjalo e na o tla laela batho gore bjalo ba ka ya tšhemong ya gagwe go lema kopjane. Tšhemo yeo e lengwa ke masogana fela le basetsana. Ka morago banna le basadi ba tla ya go lema letswete le yona e sale tšhemo ya kgoši. Ka morago ba kgone go ya mašhemong a bona. Ke gona se letšema le thomile. Ge pula e sa bonale kgoši o tla thoma go dira di pheko tša gagwe ke gore dithokgolo. Gomme ena o nyaka mošimane wa mengwaga e lesome gore a swarele dithokgola tšeo kamo a laelwago ke kgoši gore pula e ne. Mo gong go nyakega mosetsana wa lesome la mengwaga fela go kgela mošimanyana meetse a go šoma ka ona. Ge mošimane a romilwe ke kgoši go tshekgela pula goba go bitša pula ge a boya a se ke a tšana a lebelela morago goba ka mathoko a ka gomiša.pula. Le gona a bolele le motho ka nako yeo ge e se kgoši fela. Ge pula e nele mabele a godile ga go motho yo a bego a dumelelwa go ja mabele a gagwe ka ntle le taelo ya kgoši. Ke gona kgoši e swanetše go fa badimo ba yona pele gore batho ba thome go ja mabele ao. Gomme kgoši e dira fao gore badimo e lego dikgoši tša pele di seke tša gana le pula ka mehla. Kgoši e dira bjalo ka mabele a maswa go iša mabitleng a dikgoši tša pele. Gomme e ba monyanya o mogolo masogana le basetsana le banna le basadi ba tla ya kamoka go yo binela
- 13

badimo koša ya go leboga mabele a maswa. Ga e le kgoši le bana ba yona ga ba dumelelwe go ya felo fao badimo ba ka ba tšea ba se sa boya. Bjalo mang le mang a ka tsena tšhemong ya gagwe goja se a se ratang. Gape gobe go le le dienywa tša naga tše di sa dumelelwego go lewa pele ga taelo ya kgoši. Dienenwa tše ~~ni~~ ke marula le ditšhidi le tše dingwe.

Mo gare ga batho gobe gole karogano. Gomme karoganyo yeo e dirišwa ke selo seo se bitšwago koma. Koma ke selo seo se sa dumelelweng go bona ke motho ka ntle le go se ntšhetša selo goba go dula dikgwedi a sa dumelelwe go ya gae a le felo mo a sa bonwego ke motho. Bjalo mo gare ga banna le basadi ga ba na komae tee. Banna ba na le ya bona basadi ba na le ya bona. Monna ge a sa tsebe koma yabanna o bitšwa lešoboro.

14 ke gore motho ya a sa balwego sehlopheng sa banna ba motse kamoka. Ge go bolelwa ditaba mo kgorong ga dumelelwe go ntšha lentšu, ka gore ke lešoboro. Le ge e le motho yo bohlale a ka seke a kwewa ke banna ka gore ke lešoboro. Ke gona motho wa lešoboro o be a nyatšega kudu kudu mo setšhabeng sa ba Phalaborwa. Gomme le ge e le mohumi o be a sa dumelelwe go tšia goba gonyala mosadi. Ke gona o swanetše go wela bodika, le bogwera le komana, bjalo o tlo bitšwa monna. Mo basading mosadi ge a sa welabjale o be a nyatšega, mme a ka se ke a tšwa, ka gore ke mohlakane ke lešoboro la mosadi. Gomme koma yeo ke phihlo ya kgoši fela motho ga swanelwa go e dira le ga e le go botša wa gabo. Gomme koma yeo e dirwa ka lebaka e seng ka mehla. Gomme koma yeo e dirwa lešokeng e seng ka gae ga kgoši. Mo mošomong wa go aga metse ge go agiwa motse wa mošate gobe go bitšwa batho ba naga kamokae leng banna. Ge banna ba feditše motse wa mošate go be go dirwa mokete wo mogologwa dirwa mabjalwa masogana le basetsana le banna le basadi ba hlwa ba bina koša letšatši kamoka. Ge go hwile ~~motho~~ gobe go sa dumelelwe go šoma mošomo matšatši a mahlano ge e le motho yo mogolo.

15 Ge go hwile kgoši ke beke tše tharo. Gomme ge e le ngwana wa kgoši ke beke tše pedi. Gomme motho wa go hwa o be a sa dumelelwe go bonwa ke basadi le bana ka fao o be a fihlwa bošego. Le gona ba sa re o hwile. Ge motho a hwile ba be bs re o tšerwe ke phiri. Motho o be a fihlwa bošego mola batho ba robetše. Gomme go tla bolaiwa pudi goba pudi tše pedi gomme a lokelwe ka mokgopeng ge a fihlwa. Pudi yeo e bitšwa sesete. Dinama tša pudi tše di lewa ke banna fela.

Ka tšatši le kgoši e tšiang mosadi wa yona e leng wa pele naga kamoka e be e laelwa gore batho ba time mollo gore batho ba tle ba tšie mollo sebešong sa mogatša kgoši. Ke gona kgoši e tla tšola pheta ya gagwe a e apeša mosadi yo wo wa gagwe.

Ngwana wa kgoši yo e leng yo mogolo o be a sa dumelelwa go tsebja kebatho gore ba ka mmolaya.

Mo mešomong ya ka gae motho wa monna o be a šoma mešomo kamoka ge a ne mengwaga ye masome a mabedi. le metso ye mehlano. Ke mo a ka lesago godiša dipudi. Monna o be anyala ge a na le masome a mararo a mengwaga.

Mosetsana o be a nyalwa ga a godile masome a mabedi le metšo ye mehlano ya mengwaga.

16 Ge motho a lwala goba ngwana a lwala gobe go iwa ngakeng gore e hwetše bolwetši bja motho yoo ka dihlako tša yona. Ke gona ge ngaka e hweditše bolwetše e fe mong wa molwetši dihlare.

Mo gongwe ngaka e bolele gore bolwetši bo tšwa go badimo bao e leng batho bao ba hwilego. Ke gore badimo ba belaela ba tsoma tša go ja mo go mong wa molwetši. Gomme seo ba se belaelago ga golo ke bjalwa.

Ge motho a be a na le molato gomme a buditšwe mošate o be a tsena kgorong ya mošate ka mokgomana.

Ge lesogana le nyala ga le ye ka nnoši bogweng go ya batho goba motho yo a ratang go mo roma. Ge a ya ka nnoši gona o swanetše go ya le motho yo mong. motho yo o a bitšwamakgatle. Le ge lesogana le ile bogweng ga le bolele le ~~mma~~ mosadi wa lona. Gomme mosetsana le ena ga tsene ngwakong wo lesogana le leng ka teng. Le mmago mosetsana ga bolele le lesogana leo. Mosetsana o bolela le lesogana lela la makgatle.

Sereto sa makgatle Makgatle tliša go ja bogwe ga se bja gago.

17

Kgoši Kgašane

Kgašane ke morwa Kgotosemmoto. Gomme ena Kgašane o be a le ngwana bo e leng Lepane. Lepane e be e le moratho wa Kgašane. Ge papago Kgašane a hwile Kgašane a dula bogoši. Bjalo Lepane a rata goba kgoši le ena gore a tloše mogolo wa gagwe. Bjalo gwa tsoga ntwa ye kgolo gare ga Kgašane le Lepane ngwanabo. Mo ntweng banna ba bangwe ba ile ba ema le Lepane, mme ba bangwe ba ema le Kgašane. Ke gona Kgašane a fenya Lepane ka gobane banna ba Lepane ba se nene. Gomme a tloga le setšhaba sa gagwe go leba Sokholome e leng nokeng ya Letaba. Ge a tloga mo nageng ya Phalaborwa o ile a utswa komana ye nyenyana ye e bitšwago nkutwana ke yona komana ya bogoši. Ge a le kowa a tsena bodibeng bja noka ya Letaba le komana a hwela gona. Gomme banna bao ge ba bona goba kgoši e hwile ba boela Phalaborwa go kgoši Kgašane go kgopela tshwarelo. Bjalo kgoši ya ba ~~ni~~ dumelela gore ba ka dula ge bona ba sena le Lepane. Bjalo

18 ba dula. Ke gona Kgašane a tloga Mahubedung a dula felo mo go bitšwago Nodumeleng ka morago Kgašane kgoši a hwa. Bjalo bogoši bja tšewa ke morwa wa gagwe Mošolwane.

Mošolwane a buša mengwaga e se mekae a dutše Modumeleng. Ka morago a tloga a tla a dula thabeng ya Sealeng. Gomme e na Mošolwane ga a ka a lwa le motho. Gomme a phela lebaka le le telele a le mo thabeng ya Sealeng. Gomme ka morago a hwa.

Kgoši Meele.

Meele ke morwa Mošolwane moratho wa gagwe ke Ramatladi. Gomme ena Ramatladi o ile a baka bogoši le mogolo wa gagwe. Meele. Gomme Ramatladi a tšhaba a leba thoko ya bosobela tšatši. bja Phalaborwa a dula felo mo go bitšwago Hlabine. Bjalo a dula mo thabeng tše bitšwago Matlading kgaufsi le noka ya Hlabine. Ka morago kgoši Meele a mmitša gore a boye gae Phalaborwa. Ramatladi ge a boile a dula thabeng ya

19 Mapoteng mo a ilego a hwela gona, Bjalo a išwa thabeng ya Sealeng go bo lokwa gona mo go lego magoši kamoka. Le ena meele o be a šetše a hwile ka sona sebaka seo, mme a išitšwe gona thabeng ya Sealeng.

Kgoši Makekele.

Makekele le Paane ke bana ba Meele. Bona ba ile ba baka bogoši ge papa bona Meele a hwile. Bjalo Paane a tšhaba le setšhaba se sengwe a leba thoko ya Mapulaneng. Bjalo mogolo Makekele a romela batho gore ba bitše Paane go boya Phalaborwa. Go romilwe motho yo a bitšwago motho-o-tee. Gomme monna yoo a lata Paane gomme a boya nae. Ge a tsene Phalaborwa Makekele a mofa felo mo go bitšwago Serotlwe e leng leina la thaba. Ke gona moo go tšwelego setšhaba sa ga Maseke se se hwetšwago ka thoko ya Borwa bja Phalaborwa kgaufsi le noka ya Salate (Selati). Ka morago ga fao a lwa le mapono a ga Manokhuze e leng matšhakane a a hwetšwago bohlabana tšatši bja Phalaborwa. Mapono ao a thopa lerumo la kgoši Makekele. Gomme lerumo leo

20 la kgoši le ile la bušwa ke mapono gomme lerumo leo ke ona marumo ao a dithokgola. Le mehleng yeno le sa hwetšwa mo mošate wa Phalaborwa. Go thwe lerumo leo le ile la tlabana mapono ge ba lefile kgoši Manokhuze. Lona le be le tsoga e sale bušego go gotša mollo mo kgorong ya Manokhuze. Ge kgoši Manokhuze a le beile ka ntlong go sasa o tla le hwetša kgorong le selepe sa lona. Bjalo kgoši Manokhuze a laela gore masogana

a bušetše lerumo go Makekele ka gobane lona le tlabā kgoši ka mokgwa wo o wa lona. Ke gona masogana a tliša lerumo leo.

21 Ka morago ga ntwā yeo gwa tsoga ntwā ya Magema e leng batho ba ba jang batho ba bang. Batho ba ba makgema ba be ba etšwa dithabeng tša Lewalemagodi gomme ba sena tša go ja. Ke gona mo ba ileng ba tsoma go bolaya batho. Bjalo makgema ao a fetšwa ke madira a Makekele mo thabeng ye e bitšwago thabeng ya makgema e leng ka thoko ya bohlabā tšatši le Phalaborwa. Makgema ao a be a feditše ditšhaba tše ntšhi kamo a ilego a tšwelela ka gona. Gomme Makekele ke ena yo a ilego a buša mehleng ya mapono mo lefaseng kamoka ke ena yo a ilego a okeletša naga ya Phalaborwa. Mehleng ya gagwe naga e be e fihla Letaba ka thoko ya Leboa. Ka thoko ya Borwa e fihla dithabeng tša ga Sai e leng mašišimale. Ka thoko ya Borwa bogole e fihla nokeng ya Lepelle. Ka thoko ya bohlabā tšatši e fihla hlakantšhong ya Lepelle le Letaba. Gomme mehleng yeo setšhaba sa ba Phalaborwa se be se tletši kudu kudu mo nageng ya Phalaborwa.

22 Gomme mo thabeng ya Sealeng e be e le sebo sa go tšhabela mapono. Gomme thaba yeo e namelwa ka thoko e tee fela. Gape e na le se diba ka godimo ga yona mo batho ba beng ba hwetša meetse mehleng ya dintwa tšeo. Makekele ke ena yoo a ilego a buša setšhaba sa Phalaborwa ka go se lwela kudu. E be ele motho wa motse wo mogolo gomme basadi ba gagwe e le ba ba ntši. kudu. Ke ena yo dikgomo di thomilego go tšwelela ka yena. Ka tšatši le lengwe go ile gwa fihla mošweu yo mong motseng wa kgoši Makekele gomme ena a kgopela manaka a ditlou le tšhipi ye e bitšwago lerale. Bjale a fihla mošate a kgopela kgoši. Gomme kgoši ya bolela gore ga e na le dilo tšeo mošweu a di tsomago. Bjalo mošweu a bolela gore Makekele ge a sa mphe lenaka la tlou ke tha thunya thaba ya sealeng gore e we. Ke gona mošweu a šupa thoko a thunya mme modumo wo mogolo wa sethunya wa kwala thabeng. Ke gona kgoši ya tšhoga ya tsena

ntlong go ntšha lenaka le patla ya lerale ya fa mošweu gomme ena a tloga. Go thwe mošweu yo o ile a dira ga ntšhi go 2 fihlela ntlo ya kgoši ya manaka e fela.

Kgoši Lepato

Lepato ke morwa Makekele, gomme ngwanabo ke Matšatši. Matšatši o ile a lwa le Lepato ge Makekele a hwile. Gomme Matšatši a tloga le setšhaba se sengwe a ya a dula thabeng ya Sekgopo. Ge Matšatši a le mo thabeng ya Sekgopo a ntšha dira go lwa le batho Lepato. Mo mošate wa Lepato go be gole le monyanya wa komana madira a Matšatši a fihla bošego gomme a hwetša banna ba robetše ba lapišitšwe ke mokete. Bjalo ba thoma go ba wela godimo ka marumo. Mo go batho bao go ile gwa hlabiwa le morwa Lepato e leng Makhušane. Na o ile a tšhaba le komana ye bišwago nkutwana ke yona komana ya bogoši. Le mehleng yeno komana yeo e sale gona mo mošate. Bošego bjoo go ile gwa hlabjwa mokgalabje yo mong a bitšwago Mmamolobebe Monyela. Gomme ena o ile a hlabjwa dintso tše ntši eupja a se hwe mokgalabje yo o be a aperi mokgopa wa tau mme bona ba bona gore ke kgoši Lepato. Ka morago kgoši Lepato a ya magakala go bitša madira a magakala a bitšwago Magadimana. Ge ba fihlile Phalabora ga Lepato ba išwa thabeng ya Sekgopo.

24 Gomme kgošana ya magadimana ao ya bolawa mme magadimana a boela gae magakala. Ka morago Matšatši a ya go bitša Mapono a matšhakane a ga jiwawa Tswetla go lwa le Lepato mo thabeng ya Sealeng. Ge mapono a fihla ba thoma go bolaya batho. Ke gona batho ba thoma go tšhabela thabeng. Mo thabeng ya Sealeng go be go namelwa ka thoko e tee fela. Gomme felo fao gobeilwe neo moratho. Bjalo ge batho ba e kwa mokgoši ba namela neo yeo ka bontši, gomme ya robega. Ke gona mapono a fetša batho mohlang woo. Matšatši o be a tšhepišitše mošweu jiwawa gore mo motseng kgoši go na le lenaka la tlou.

Ke gona kgoši Lepato a tšhabela Bokgaga. Gomme ka morago Matsatši a romela motho go bitša Lepato. Bjalo Lepato a boya Phalaborwa. Ke gona mo go tšwelego setšhaba sa ga Selwana e leng setšhaba se se dulang ka Leboa la Phalaborwa mo nokeng ya Letaba. Gomme mehleng yeo gwa phumega setšhaba se sentši sa Phalaborwa. Batho bao ba hwetšwago Botlokwa ga Mamabolo , ga Molepo, Bolebedu, ke bona bao ba ilego ba phumega mehleng yeo. Mehleng yeo ya dintwa tša Lepato le Matsatši go he go le monna yo mong wa bogale leina la gagwe ke Sebakaditšwene.

25

Kgoši Makhušane

Makhušane ke morwa Lepato gomme e na ga a ka a lwa le motho pušong ya gagwe. Ke ena yo a ilego a kgobela batho bao ba beng ba phatlalantšwe ke Matsatši le Lepato. Se setšhaba seo sa go kgobela ke ena ke ba Phalaborwaleo bao ba sa hwetšwago mo nageng ya Phalaborwa. Gomme ena o ile a buša ka khutšo mo nageng ya Phalaborwa. Gomme mo pušong ya gagwe o ile a thušwa ke ba Bašweu. Gape ke ena yo a ilego a rekiša mekoti ya ba Phalaborwa go ba Bašweu ka some la dikgomo le kgomo tše selelago le koloi ya tšona. Mošweu yo o be a dula kgaufsi le Polokwane mo go bitšwago Matlalwe. Fela mošweu yoo a fa Makhušane £10 fela. Gomme ena Makhušane o hwile ka 1925. Mo nageng ya gagwe o tlogetše a agile ntlo ya lentšu la modimo e leng mo gape bana ba setšhaba sa gagwe se e thutang gona tša bohlaale bja lefase.

J.P.M.N.S. Malatši

Phalaborwa

Makhušane School

P.O. Mica Siding

Direto

Makekele

K34/33

Makekele na a šokwe bogoši ga ke a bolaelwa, bolaetšwe Kgašane la mmapaane marumo ma koba mmele magalefa a le thekong. Ke rantšhana a Malatši phuti e hlwelamalobana ye ereng mosegare ya hlwa e robetše. Ke ra seala sa mokgomalodi a bošokwe. Lehomo le bile legale le šetše le more o meetse a Kgašane more ga ke rengwe ke rengwa ke maloša.

Mošolwane

Ke mosolo wa mpja ga ke lewe ke tlo šiwa dibibing.

Lepato

Ke Lepato lepatokela balopeteng patokhela ba mothate wa phoka. Lepato ke mang Lepato ke senwa ka kgopa a ba šokwe magoši a nwa ka segwana.

Makhušane

Makhušane wa šelebukge sobosobo ga ke na maano, maano ke diretšwe ke bašadi.

Ramatladi

Ramatladi a thubela moraka momela khwiting, ba diidi ba nkgola photla selemo. Ba re Ramatladi ga se monna ke mosadi. Ramatladi o tlogetše bora tšhemong o rile ke tla tšea moswana bošego ke tšhaba dikgwalo le mesopaolo ya diolo. Ramatladi o se šie mekgotle ngwana mašale e se dule wa naba wa rakanela ba tla pele.

Mamolobele

Mamolobela thaba ya marumo ke kwaša mapa se bareng se hwile le bohloko bja sona. Ke mokopedi a masogana ke kopalang wa lethetho ke morwa senna ke sa mmamotseo phaga ya go metša magotlo phaga ya makana magolo. End. S.124

Ka J.P.M.N.S. Malatši

Makhušane School

Phalaborwa

P.O. Mica Siding.